

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΣΠΑΝΔΑΓΟΥ, Σειρά «Αἶθρα-ἔργα ἀρχαίων ἐλλήνων μαθηματικῶν καὶ ἀστρονόμων».

Οἱ καταστροφές τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ 47 π.Χ., τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σεραπείου (στὴν ἴδια πόλη) τὸ 391 μ.Χ. καὶ τῶν διαφορῶν Ἀθηναϊκῶν Σχολῶν τὸ 526 μ.Χ. στέρησαν τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὰ τεράστια πνευματικῆς ἀξίας ἔργα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς διανοήσεως. Σώθηκε ἓνα μόνον μικρὸ ποσοστὸ περίπου 5% τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ποῦ ἀποτελεῖ ὁμως ἓνα ἱκανὸ δείγμα γιὰ νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀξία του.

Ἀντιθέτως πρὸς ἄλλους τομεῖς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἐπιστήμης, κυρίως γιὰ τὴν κορωνίδα τῆς, τὰ μαθηματικὰ καὶ κατ' ἐπέκταση τὴν ἀστρονομία, δὲν παρατηρεῖται ἰδιαίτερο ἐκδοτικὸ ἐνδιαφέρον.

Ἄν ἐξαίρεσωμε τὸν ἀείμνηστο **Εὐάγγελο Σταμάτη** (καθηγητὴ Φυσικῶν) ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε Ἀρχαίους Ἑλληνες μαθηματικοὺς στὴν περίφημη σειρά Teubner καὶ ἐπιμελήθηκε τοῦ σχολιασμοῦ καὶ τῆς ἀποδόσεως στὴν νεοελληνικὴ ἔργων τοῦ **Διοφάντου**, τοῦ **Ἀρχιμήδους**, τοῦ **Ἀπολλωνίου** καὶ τοῦ **Εὐκλείδου**, κανεῖς ἄλλος ὡς τὸ 2000 δὲν ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ μαθηματικὴ γραμματεία. Τὸ κενὸ ἦρθε νὰ καλύψῃ ἐπάξια ὁ μαθηματικός-συγγραφέας **Εὐάγγελος Σπανδάγος** μ' ἓνα ἐντυπωσιακῆς εὐρύτητας συγγραφικὸ καὶ ἐκδοτικὸ ἔργο. Ἀπὸ τὸ Μάιο τοῦ 2000 ἕως καὶ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 2003 ὁ Εὐάγγελος Σπανδάγος ἐπιμελήθηκε τῶν ἀρχαίων κειμένων, παρουσίασε στὴν νεοελληνικὴ καὶ σχολίασε 17 ἔργα (!) Ἀρχαίων Ἑλλήνων μαθηματικῶν καὶ ἀστρονόμων, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ἀπὸ τὶς φυσικομαθηματικὲς ἐκδόσεις «Αἶθρα»¹. Παραθέτουμε τὸ σχετικὸ κατάλογο.

- α) «**Οἱ Χαμένες Πραγματεῖες τοῦ Εὐκλείδου**»² (σσ. 190).
- β) «**Τὰ Ὀπτικά καὶ τὰ Κατοπτρικά τοῦ Εὐκλείδου**» (σσ. 360).
- γ) «**Τὰ Φαινόμενα τοῦ Εὐκλείδου**» (σσ. 216).
- δ) «**Τὰ Σφαιρικά τοῦ Θεοδοσίου**» (σσ. 288). Προλογίζει ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Memphis H.Π.Α. **Γεώργιος Ἀναστασίου**.

1. Αἶθρα, θυγατέρα τοῦ βασιλιᾶ Πιπθέως τῆς Τροιζήνας καὶ μητέρα τοῦ Θησέως. Ἀναφέρεται ἀπὸ πολλοὺς συγγραφεῖς ὅτι δίδασκε πρακτικὴ ἀριθμητικὴ.
2. Πρόκειται γιὰ μία παρουσίαση διασωθέντων ἀποσπασμάτων ἀπὸ 5 χαμένες ἐργασίες τοῦ **Εὐκλείδου**.

- ε) «Τὰ Περὶ κυλίνδρου τομῆς καὶ Περὶ κώνου τομῆς τοῦ Σερήνου» (σσ. 352). Προλογίζει ὁ Ἀκαδημαϊκὸς **Νικόλαος Ἀρτεμιάδης**.
- στ) «Τὸ Περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων Ἡλίου καὶ Σελήνης τοῦ Ἀριστάρχου» (σσ. 152). Προλογίζει ὁ ἀστρονόμος ἄγγελος **Ἀναγνωστίδης**, Δρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Göttingen.
- ζ) «Ἡ Συναγωγή τοῦ Πάππου τοῦ Ἀλεξανδρέως» (τόμος Α', βιβλία β', γ', δ') (σσ. 500). Προλογίζει ἡ ἐπ. καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν **Μάρω Παπαθανασίου**.
- η) «Ἡ Ἀριθμητικὴ Εἰσαγωγή τοῦ Νικομάχου τοῦ Γερασηνοῦ» (σσ. 312). Προλογίζει ἡ καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης **Σοφία Καλπαζίδου**.
- θ) «Υπόμνημα εἰς τὸ πρῶτον τῶν Εὐκλείδου στοιχείων τοῦ Πρόκλου» (σσ. 392). Προλογίζει ὁ Ἄν. Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Κρήτης **Μιχάλης Λάμπρου**.
- ι) «Εἰσαγωγή εἰς τὴν σπουδὴν τῶν οὐρανίων φαινομένων τοῦ Γεμίνου τοῦ Ροδίου» (σσ. 320). Προλογίζει ἡ Ἐπ. Καθηγήτρια τοῦ Ε.Μ.Π. **Χριστίνα Φίλη**.
- ια) «Οἱ Καταστερισμοὶ τοῦ Ἐρατοσθένους» (σσ. 160). Προλογίζει ὁ Ἐπ. Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν **Στράτος Θεοδοσίου**.
- ιβ) «Τὰ Φαινόμενα καὶ Διοσημεῖα τοῦ Ἀράτου» (σσ. 160). Προλογίζει ὁ Ἐπ. Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν **Μάνος Δανέζης**.
- ιγ) «Τὸ 14^ο καὶ τὸ 15^ο βιβλία τῶν «Στοιχείων»» (σσ. 144). Προλογίζει ὁ Δρ τῶν Μαθηματικῶν **Ἰωάννης Θωμαΐδης**.
- ιδ) «Τῶν Ἀράτου καὶ Εὐδόξου φαινομένων ἐξηγήσεως τοῦ Ἰππάρχου» (σσ. 400). Προλογίζει ἡ ἐπικουρη καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν **Μάρω Παπαθανασίου**.
- ιε) «Τὰ Σχόλια τοῦ Πρόκλου στὸ α' βιβλίον τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου», τόμος Β' (σσ. 384). Προλογίζει ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Cameron τῶν Η.Π.Α. **Ἰωάννης Ἀργυρός**.
- ιστ) «Τὰ ἔργα τοῦ Αὐτολύκου τοῦ Πιτανέως «Περὶ κινουμένης σφαίρας» καὶ «Περὶ ἐπιτολῶν καὶ δύσεων»» (σσ. 192). Προλογίζει ὁ Δρ τῶν Μαθηματικῶν τοῦ Α.Π.Θ. **Νικόλαος Καστάνης**.
- ιζ) «Τὸ ἔργο τοῦ Κλεομήδους «Κυκλικὴ Θεωρία Μετεώρων»» (σσ. 256). Προλογίζει ὁ Ἄν. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν **Ξενοφῶν Μουσᾶς**.
- ιη) «Τὸ ἔργο τοῦ Εὐκλείδου «Δεδομένα»» (σσ. 272). Προλογίζει ὁ Ἄν. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν **Ἰωάννης Ἀραχωβίτης**.

Στὸ βιβλίο αὐτὸ γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τρόπο ὀρθὸ καὶ κατανοητὸ οἱ πλευρικοὶ καὶ διαμετρικοὶ ἀριθμοὶ τῶν Πυθαγορείων.

ιθ' "*Ἡ Μαθηματικὴ Σύνταξις*" τοῦ Πτολεμαίου τόμ. Α', σσ. 416.

Προλογίζει ἡ Ἐπικ. Καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν **Μάρω Παπαθανασίου**.

κ) **Θέωνος τοῦ Σμυρναίου "Τῶν κατὰ τὸ μαθηματικὸν χρησίμων εἰς τὴν Πλάτωνος ἀνάγνωσιν**, (σσ. 460). Προλογίζει ἡ καθηγήτρια **Γεωργία Ξανθάκη-Καραμάνου**.

Τὰ ἔργα αὐτὰ ὄχι μόνο δὲν εἶχαν ἐκδοθῆ ποτὲ ὡς τώρα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα κείμενα ἦταν δυσεύρετα τουλάχιστον στὴν χώρα μας.

Ὁ **Εὐάγγελος Σπανδάγος** ἔχει τὴν ἰδιαιτερότητα νὰ εἶναι μαθηματικὸς καὶ συγχρόνως γνώστης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1992-1993, 1993-1994 καὶ 1994-1995, ὅταν ὑπηρετοῦσε στὸ Πειραματικὸ Σχολεῖο τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὡς καθηγητὴς μαθηματικῶν, στὸ πλαίσιο διδακτικοῦ πειράματος, δίδαξε μὲ ἐπιτυχία ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μαθηματικὰ κείμενα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ διευκρινισθῆ ὅτι, λόγῳ τῶν πολλῶν ἰδιαιτεροτήτων τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ἓνας φιλόλογος χωρὶς μαθηματικὲς γνώσεις δύσκολα θὰ κατάφερνε νὰ ἀποδώσῃ στὴν νεοελληνικὴ καὶ νὰ σχολιάσῃ μαθηματικὰ καὶ ἀστρονομικὰ ἔργα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Εἶναι νομίζω ἄξιο παρατηρήσεως ὅτι οἱ ἀποδόσεις στὴν νεοελληνικὴ τῶν ἔργων αὐτῶν στηρίχθηκαν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα καὶ ὄχι σὲ ξενόγλωσσες μεταφράσεις. Καὶ τὰ δεκατέσσερα ἐκδοθέντα ἕως τώρα ἔργα περιέχουν τὰ ἀπαραίτητα βιογραφικὰ στοιχεῖα τῶν συγγραφέων τους, τὸ ἱστορικὸ τῶν ἐκδόσεών τους καὶ ἀναλυτικὴ εἰσαγωγή. Ἡ παρουσίαση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μαθηματικῆς γραμματείας ἀπὸ τὸν ἰκανότατον αὐτὸν θεράποντα τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν ἀποτελεῖ σημαντικὴ συμβολὴ καὶ ἀπαραίτητο βοήθημα γιὰ ὅποιον ἐπιθυμῆ νὰ μνηθῆ οὐσιαστικὰ στὸν κόσμον τῶν μαθηματικῶν καὶ ἀστρονομικῶν ἐννοιῶν ὅπως τὶς διαμόρφωσε ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα.

Κλείνοντας τὸ σημείωμα αὐτὸ ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω ὅτι ὁ Εὐάγγελος Σπανδάγος ἔχει βραβευθῆ ἀπὸ τὸν Παγκόσμιον Ὅμιλον γιὰ τὴν Μελέτη τῶν Ἀρχαίων Πολιτισμῶν (I.C.A.C.) τὸ 1997 καὶ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ 2000. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ 2002 ἡ πόλις τοῦ Ρεθύμνου (γενέτειρά του) καὶ ὁ Δῆμος Δεσφίνας (Ἰτέας) τοῦ ἀπένευμαν τιμητικὲς διακρίσεις γιὰ τὸ ἔργο του.

Γεωργία ΞΑΝΘΑΚΗ-ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ